

**ВИВЧЕННЯ ПИТАНЬ КУЛЬТУРИ
У ШКІЛЬНОМУ КУРСІ ВСЕСВІТНЬОЇ ІСТОРІЇ
(ЗА МАТЕРІАЛАМИ СУЧАСНИХ НАУКОВО-МЕТОДИЧНИХ ВИДАНЬ)**

У статті автор досліджує проблему вивчення питань культури у шкільному курсі всесвітньої історії та її висвітлення на сторінках історичних науково-методичних журналів України початку XXI століття.

Ключові слова: культура, вивчення питань культури, шкільний курс всесвітньої історії.

Процеси європейської інтеграції охоплюють дедалі більше сфер життєдіяльності. Не стала винятком і школа, яка на сучасному етапі чітко визначила орієнтири на входження в освітній європейській простір та здійснює модернізацію освітньої діяльності в контексті вимог, зазначених у Болонській декларації.

У визначеному контексті актуальним стає вирішення проблем культурологічної освіти майбутнього вчителя для середньої школи. Культурологічна освіта як фактор становлення особистісних і професійних якостей вчителя в останні десятиліття досліджувалась у різноманітних аспектах. Зокрема питанню культурологічної підготовки студентів вищої педагогічної школи присвятили наукові праці Г. Васянович, Г. Дегтярьова, Л. Зеліско, Л. Нестеренко, Л. Руденко, О. Шевнюк, О. Шолохова та ін., визначили фахово спрямовані моделі культурологічної підготовки професіонала такі дослідники, як К. Васильківська, Л. Кондрацька, В. Маслов та ін., питання методичного забезпечення окремих компонентів культурологічної освіти розглядали такі відомі в Україні науковці-педагоги, як Н. Миропольська, Г. Падалка, О. Рудницька, Г. Тарасенко, Г. Філіпчук та багато інших.

Усе більше уваги педагогічна наука приділяє пошукам перспективних підходів до гуманізації освіти, стимулювання пізнавальної активності особистості накопичення досвіду її культурної діяльності.

Більша частина навчально-методичного матеріалу, який викладений у підручниках останнього десятиліття, створених уже за новими програмами на основі загальноприйнятих культурологічного та цивілізаційного підходів у поєднанні з формаційним. Це дає учням можливість скласти більш об'єктивне уявлення про всі сфери життя суспільства, окремих груп населення або пересічної людини в різні періоди історичного розвитку. Як зазначає одна з провідних українських учених, автор багатьох наукових праць у галузі сучасного підручникотворення з історії, а також сама є автором багатьох підручників та навчальних програм для середньої школи з історії, етики та суспільствознавства Олена Пометун: "В результаті зміст шкільної історичної освіти збагатився фактами, які раніше не вписувалися в схему "прямого лінійного розвитку" притаманну формаційному розгляду, перед учнями відкрився світ матеріальної та духовної культури, минуле стало більш близьким та яскравим" [8: 124].

Однією з важливіших завдань історії як наукового предмета є художнє та культурне виховання учнів. Необхідно розвивати у дітей почуття прекрасного, вміння розуміти та цінувати твори мистецтва, пам'ятки матеріальної та духовної культури. Така робота викликає певні труднощі як для вчителя, так і для учнів. Матеріал розкриває різні галузі культурного життя, віддаленого від нас у часі та в просторі, відрізняється особливістю мови, світосприйняттям епохи, що вивчається. В підручниках з історії питання культури, як правило, розглядаються поверхово, глибоко не розкривають творчість навіть всесвітньовідомих діячів мистецтва, життєдіяльність яких уже містить у собі велике освітнє та виховне значення.

Уважаємо, що необхідно систематизувати знання учнів про відмінність видів та жанрів образотворчого мистецтва, музики, архітектури. На сторінках підручників системно

сформувати у дітей вміння самостійно аналізувати той чи інший твір мистецтва, надати оцінку культурним явищам, подіям, фактам, персоналіям видатних людей світу.

Учитель повинен донести до учнів не тільки зміст поняття культури, форму і буквальний зміст, але й розкрити ідейний зміст культури. Сам предмет культури не має ніякої цінності, якщо не є втіленням високих почуттів. Довершений зразок культури є таким не завдяки своїй матеріальній об'єктивній формі, а завдяки тому ідейному змісту, який в нього вкладений творцем, впливом часу, історичними подіями тощо.

Перед учителем також постає завдання донести учням, що різні культури багато в чому схожі та водночас вони мають суттєві відмінності, цінність яких полягає в тому, що вони сприяють збагаченню людського інтелекту і поведінки, що відкриває нам різні можливості, підводить нас до вибору альтернатив, попереджає про дистанцію.

Розкриття питань культури на уроках історії допомагає зробити людей минулого близькими для учнів, а також водночас дає змогу їм уявити, чим ці люди відрізнялися від нас, отже, дозволить зробити далеку історію живою, яскравою та більш зрозумілою.

Метою нашого наукового пошуку є дослідити і проаналізувати висвітлення проблеми вивчення питань культури у змісті шкільного курсу з всесвітньої історії на сторінках науково-педагогічних видань з 2000 по 2010 роки.

Об'єктом є провідні науково-методичні та історико-педагогічні видання початку XXI століття. Це всеукраїнські освітні науково-методичні журнали України: "Історія в школі", "Історія в школах України", "Історія та правознавство", "Мистецтво та освіта", "Рідна школа".

Викладанням тем з історії розвитку світової культури, мистецтва присвячені статті провідних істориків, педагогів української системи вищої освіти (К. Баханов, С. Голованов, Л. Кулікова, О. Крижанівський, Ю. Малієнко, Н. Миропольська, Т. Медведева, Л. Павленко, С. Соловей, О. Удод та ін.).

Аналізуючи досліджуваний матеріал, для нашого дослідження важливим є те, що за незначні академічні години, які відводяться на вивчення історії культури, педагог повинен домогтися:

- засвоєння учнями взаємозв'язку розвитку культури з процесами, які відбуваються в економіці, політиці;
- засвоєння суті наукових відкриттів, технічних винаходів і художніх досягнень людства;
- розуміння активної ролі мистецтва, літератури в розвитку свідомості мас;
- виховання інтересу учнів до видатних досягнень світової культури;
- розвитку в учнів умінь аналізувати і оцінювати історичні факти, працювати з довідковою літературою, готувати реферати, виступати з ними, рецензувати виступи своїх товаришів.

На думку О. Шевнюк, метою культурологічної освіти визначено "становлення майбутнього вчителя як суб'єкта культури, активізація процесів його культурної самореалізації та саморозвитку, що забезпечують його інтеграцію в національну і світову культуру, формування готовності студента до здійснення педагогічної підтримки дитини на шлях її індивідуального визначення у світі культурних цінностей [12: 6]".

Неабияку роль темам культури відводить у своїх науково-методичних розробках, шкільних посібниках для вчителів історії К. Баханов в інтегрованій системі навчання. Так, у статті "Навчання історії за інтегрованою системою" він зазначає, що саме такі уроки історії, які знаходяться на стику історії та літератури, образотворчого мистецтва та культури дають широкі можливості для інтеграції. Цікавими є приклади, які наводить К. Баханов, видів міжпредметних уроків історія – музика (вивчення музичної спадщини в той чи інший історичний період історії), історія – образотворче мистецтво (художні напрями, читання творів живопису та скульптури), навіть історія – фізична культура (тема "Олімпійські ігри Стародавньої Греції") [2: 39].

Щомісячний науково-педагогічний журнал “Рідна школа” презентував матеріал “Класична греко-римська міфологія як предмет історичної освіти в сучасній школі” Л. Кулікової. У статті представлений багаторічний досвід педагога у викладанні курсу античної міфології у загальноосвітніх навчальних закладах, ліцеях, гімназіях, вузах тощо [6].

У науково-методичному журналі “Історія в школі” під темою в рубриці “Антична зала” опубліковані статті, автори яких присвятили свої дослідження саме висвітленню культурної історії світу. Так у співавторстві вийшла стаття “Гуманістичні ідеї у давньогрецькій міфології”, в якій М. Александра, С. Голованов, Ф. Петляк звернули увагу на можливість морального впливу на школярів окремих міфічних сюжетів [1]. Під цією рубрикою журналу свою розробку уроку на тему “Міфи та релігія стародавніх греків” надала вчитель історії Сумської школи Т. Прийма. На нашу думку, цей методичний матеріал високого професійного рівня може представлятися цінним для кожного вчителя історії [9]. У більш пізньому номері зазначеного видання С. Голованов приділив увагу архітектурі й скульптурі Стародавньої Індії [4].

У журналі “Історія в школах України” представлений досвід російської авторки В.Буданової. Порушуючи тему цивілізаційного підходу як основи концепції історії стародавнього світу, дослідниця аналізує російські підручники та наголошує на тому, що поняття “культура” треба розуміти як “соціально зумовлені та відображені в результатах творчої діяльності взаємовідносин людини з природою, суспільством, іншими людьми” [3: 26].

У розділі “Сторінками нових підручників” у двох номерах журналу “Історія в школах України” подаються матеріали Н. Подаляк, які присвячені населенню, природі і матеріальному світу європейського середньовіччя. Цей вичерпуючий, детальний, доповнений витягами з історичних джерел матеріал стає у пригоді всім педагогам-медієвістам [7].

Особливо корисними у практичній роботі для багатьох істориків-педагогів, на наш погляд, є публікації розробок уроків на теми, пов’язані з вивчення культурних процесів. Серед них дидактичні матеріали практикуму з теми “Цивілізації Давніх Індії та Китаю”, які розробив О. Фідря, бінарний урок-семінар учителя історії, відмінника освіти України Т. Таровик, конспекти уроків учителів-практиків Т. Медведевої, Л. Павленко, Ю. Шкуро та ін. [10].

У журналі “Історія в школі” протягом 2005-2006 років був опублікований методичний посібник для вчителів з історії стародавнього світу (6 кл.) Т. Чубукової. Найбільшу увагу заслуговують теми “Тріумф грецької культури”, “Мистецтво Стародавньої Греції”. Нашу увагу привернув той факт, як авторка вдало наповнила матеріал посібника наочними засобами, тестами, домашніми вправами [11].

Окремої уваги заслуговує, на наш погляд, цикл науково-методичних статей “Культура та релігія Стародавнього Сходу” доктора історичних наук професора О. Крижанівського. Протягом 2006-2007 років автор представив публікації, в яких подає матеріал про мову, писемність, освіту, науково-практичні знання, літературу, архітектуру, мистецтво, релігійне й буденне життя людей таких стародавніх країн, як Єгипет, Месопотамія, Східного Середземномор’я, Ахаменідського Ірану, Індії, Китаю тощо [5]. У публікаціях, представлених у журналі “Історія в школах України”, автором не тільки приділяється увага особливості культури та релігії Стародавнього Сходу, а також урахується роль екологічного, демографічного, психологічного чинників у розвитку найдавніших східних цивілізацій.

Нами було проаналізовано близько 160 журналів. Більшу увагу автори приділяють культурі стародавнього світу, середньовіччя, епохи Відродження та Просвітництва. Проте досягнення Нового часу розглядаються тільки окремими поодинокими статтями. На наш погляд, доцільно більш ширше дослідити теми, пов’язані з історією музеїв світу, історією музичної культури, з фактами із життя письменників, учених, художників, історією відомих

полотен, архітектурних ансамблів та ін. Крім цього, відчувається брак публікацій матеріалів досвідчених учителів-практиків середніх шкіл, ліцеїв, гімназій, коледжів, технікумів тощо.

Підводячи підсумки даного дослідження, можна зробити висновок, що на сторінках історичних науково-методичних видань XXI століття проблеми культури у шкільному курсі активно обговорюється. Але на наш погляд ці дослідження охоплюють лише вибіркові окремі теми, і не порушують всі питання, що передбачені навчальною програмою з історії.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Александра М., Голованов С., Петляк Ф. Гуманістичні ідеї у давній грецькій міфології // Історія в школі. – К., 2003. – №11-12. – С. 57-58.
2. Баханов К. Навчання історії за інтегрованою системою // Історія в школі. Науково-методичний журнал для вчителів. – К., 2000 – № 5-6. – С. 37-43.
3. Буданова В. В основі концепції історії стародавнього світу – цивілізаційний підхід (змістові лінії курсу) // Історія в школах України – К., 2005. – №2. – С. 24-27.
4. Голованов С. Архітектура і скульптура Стародавньої Індії // Історія в школі. – К., 2006. – №7-8. – С. 46-48.
5. Крижанівський О. Цикл “Культура та релігія Стародавнього Сходу“. Стаття 1-10. // Історія в школах України. К., 2006 №№1-9, – 2007. – №1.
6. Кулікова Л. Б. Класична греко-римська міфологія як предмет історичної освіти в сучасній школі // Рідна школа, 2004. – №10. – С. 39-41.
7. Подалаяк Н. Населення, природа і матеріальний світ європейського Середньовіччя. Історія середніх віків. 7 клас. // Історія в школах України – К., 2004. – №1, №2. – С. 23-27.
8. Пометун О. І. Методика навчання історії в школі / О. І. Пометун, Г. О. Фрейман. – К.: Генеза, 2006 – 328 с.
9. Прийма Т. Міфи та релігія стародавніх греків (урок з всесвітньої історії. 6 кл.) // Історія в школі. – К., 2003. – №11-12. – С. 59-66.
10. Фідря О. Цивілізації Давніх Індії та Китаю. Практикум з історії стародавнього світу. Всесвітня історія. 6 клас. // Історія в школах України. – К., 2006. – №9. – С. 34-37.
11. Чубукова Т. Методичний посібник для вчителя з історії стародавнього світу (6 кл.) // Історія в школі. – К., 2003. – Березень №3. – С. 37-42.
12. Шевнюк О. Культурологічна освіта майбутнього вчителя // Мистецтво та освіта. – 2003. – №3. – С. 2 – 6.

Алексеева А.В.

ИЗУЧЕНИЕ ВОПРОСОВ КУЛЬТУРЫ В ШКОЛЬНОМ КУРСЕ ИСТОРИИ (ПО МАТЕРИАЛАМ НАУЧНО-МЕТОДИЧЕСКИХ ИЗДАНИЙ НАЧАЛА XXI ВЕКА)

В статье автор исследует проблему изучения вопросов культуры в школьном курсе истории, и освещение ее на страницах исторических научно-методических изданий Украины начала XXI века.

Ключевые слова: культура, изучение вопросов культуры, школьный курс истории.

Alexeeva A.V.

EXAMINATION OF CULTURE IN SCHOOL COURSE OF HISTORY (FOR MATERIALS GUIDANCE PUBLICATIONS BEGINNING OF XXI CENTURY)

The author explores the problem of studying the issues of culture in a school course of history, and its coverage in the pages of historical scientific and methodical publications of Ukraine began the twenty-first century.

Key words: culture, examining the issues of culture, high-school history.